

فصلنامه مهندسی مدیریت نوین
دوره نهم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۲

تعیین مؤلفه‌های اثرگذار بر افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری

نهادی با روش کیفی

علی خدابخشی^۱، محسن دستگیر^۲، سعید علی احمدی^۳

چکیده

گزارش‌های شرکت‌ها یکی از مهم‌ترین منابع کسب اطلاعات هستند به طوری که در مبانی نظری حسابداری و گزارشگری اکثر کشورها آمده است که هدف کلی گزارشگری شرکت‌ها فراهم آوردن اطلاعات است. پژوهش حاضر با هدف تعیین مؤلفه‌های اثرگذار بر افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی می‌باشد. در این پژوهش از روش تحقیق کیفی استفاده شده است که ترکیبی از مرور منابع و روش دلفی می‌باشد، در ابتدا با استفاده از روش مرور منابع و پیشینه مطالعات استفاده شد، عوامل مؤثر بر افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی شناسایی گردید، سپس به دسته‌بندی عوامل شناسایی شده پرداخته شد. به منظور تعیین مؤلفه‌های مؤثر بر افشای داوطلبانه اطلاعات از روش دلفی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، متخصصان و خبرگان حسابداری بودند که در حسابداری و حسابرسی صاحب‌نظر هستند که به تعداد ۲۰ نفر (۱۰ نفر علمی و ۱۰ اجرائی) و به صورت گلوله‌برفی انتخاب شدند. یافته‌های قسمت مرور منابع نشان داد که ۳۳ شاخص شناسایی شد و نهایتاً مفاهیم شناخته شده در پنج گروه دسته‌بندی شد. همچنین نتایج دلفی در دو مرحله مورد بررسی قرار گرفت و با حذف و اضافه کردن مفاهیم، نهایتاً ۲۵ شاخص شناسایی شد. شاخص‌های مورد نظر از طریق مرور ادبیات ضمن ارائه به خبرگان پس از روایی محتوای اولیه

۱- دانشجوی دکتری حسابداری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

۲- استاد گروه حسابداری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)
dastmw@yahoo.com

۳- استادیار گروه حسابداری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

در پرسشنامه دلفی قرار گرفت و از ۲۰ نفر ۱۷ نفر شاخص‌ها را تأیید کردند و درصد روایی ۸۵ درصد به دست آمد؛ بنابراین، اعتبار مدل از طریق روش دلفی تأیید شد. نتایج نشان می‌دهد که در سه گروه؛ (۱) عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ (۲) عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ (۳) عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی، ۲۵ شاخص مورد بررسی تأیید شدند.

کلیدواژه‌ها: تعیین مؤلفه‌های اثرگذار، افشای داوطلبانه، اطلاعات غیرمالی، تئوری نهادی، روش مرور منابع، روش دلفی.

مقدمه

امروزه بازارهای سرمایه، فرصت‌های سرمایه‌گذاری پیش‌بینی نشده‌ای را به وجود می‌آورند که برای استفاده از این فرصت‌ها، سرمایه‌گذاران نیازمند اطلاعات زیاد در رابطه با فعالیت‌های شرکت‌ها هستند. مطالعات متعدد نشان داده است که سطح متفاوت افشای اطلاعات، باعث تغییر در اطلاعات در دسترس سرمایه‌گذاران می‌شود و بر تصمیمات سرمایه‌گذاران اثر می‌گذارد، اقتصاددانان مالی معتقدند که در بازارهای کارآمد، تغییرات قیمت سهام منعکس‌کننده اطلاعات خاص شرکت و سطح بازار است. رفتار قیمت سهام از دو عامل حرکت بازار و اطلاعات شرکت تبعیت می‌کند. حرکت بازار که متأثر از عوامل مختلف اعم از مسائل داخلی، خارجی، سیاسی و غیره خواهد بود و اطلاعات شرکت که مربوط به عوامل خود شرکت است. در صورتی که ارتباط بین بازده شرکت و بازده بازار پایین باشد، نشان‌دهنده بیشتر بودن اطلاعات خاص شرکت است (هاتن و همکاران، ۲۰۱۶).

افشای اطلاعات یکی از مهم‌ترین مسائل در مفاهیم نظری و استانداردهای حسابداری به شمار می‌رود. اصل افشا، تمامی فرآیندهای با اهمیت را در برگرفته و بر کلیه جوانب مالی تأثیرگذار است. اصطلاح افشا به معنای ارائه اطلاعات می‌باشد و منظور از افشای اطلاعات، انتشار اطلاعات مالی یک شرکت در قالب گزارش سالانه است

¹ Hutton et al

(فروغی و آدینه جونقانی، ۱۳۹۱). افشای اطلاعات شامل بحث و تحلیل‌های مدیریت، یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی و صورت‌حساب‌های مکمل است. دو نوع افشای اجباری و اختیاری شرکتی موجود است. افشای اختیاری (داوطلبانه) متشکل از اطلاعات داوطلبانه توسط یک شرکت است (ستایش و همکاران، ۱۳۹۰). افشای اختیاری یا افشای اخلاقی، افشایی است که شرکت‌ها علاوه بر الزامات افشای اجباری انجام می‌دهند (کیو و همکاران^۱، ۲۰۱۲). این نوع افشا، در واقع افشای اطلاعات فراتر از تعهدات قانونی است که توسط نهادهای نظارت‌کننده و قانون‌گذار تدوین شده است. افشای اختیاری فرآیند تهیه اطلاعات از گزارش‌های شرکت به بازارهای مالی است بدون آنکه الزامی برای آن وجود داشته باشد. در حقیقت این نوع افشا، بیشتر بر مبنای انگیزه-های مدیریت است (حسین‌پور، ۱۳۹۶). در مقابل، افشای اجباری شامل تمامی اطلاعاتی است که طبق قوانین و مقررات باید در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گیرد (خدمای پور و محرومی، ۱۳۹۶)؛ بنابراین، شرکت‌ها افشای اطلاعات را از طریق انتشار صورت‌های مالی، یادداشت‌های توضیحی، گزارش هیئت مدیره و نظایر آن انجام می‌دهند. علاوه بر این، برخی از شرکت‌ها علاوه بر افشای اطلاعات مالی بر اساس استانداردهای مربوط و سایر قوانین و مقررات، به افشای اطلاعات غیرمالی نیز به صورت اختیاری می‌پردازند. نتایج مطالعات لانگ و لاندهم^۲ (۲۰۰۰)، امیما و همکاران^۳ (۲۰۰۹) و چیونگ و همکاران^۴ (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که افشای اطلاعات همواره از مهم‌ترین عوامل کاهش مشکلات نمایندگی است. بررسی ادبیات حوزه اندازه‌گیری سطح افشای اطلاعات نشان می‌دهد، در ایران سطح افشای اطلاعات عمدتاً متوجه افشای اجباری در استانداردهای حسابداری ایران است و پژوهش درباره سطح افشای اختیاری هنوز در ابتدای کار قرار دارد. پژوهشگران دانشگاهی می‌توانند با بررسی ابعاد مختلف افشای اطلاعات غیرمالی،

¹ Qu et al

² Lang and Lundholm

³ Omaima et al

⁴ Cheung et al

اطلاعات چشم‌انداز آتی و غیره، بورس اوراق بهادار را در تهیه چک‌لیست مناسب و جامع یاری نموده و به غنای ادبیات افشای اطلاعات بیفزایند. همچنین شلیفرو ویشنی^۱ (۲۰۱۵) بیان کردند که وجود سرمایه‌گذاران نهادی بزرگ به دلیل افزایش نظارت مؤثر، اثر مثبت بر ارزش شرکت خواهد داشت. پیش‌بینی اثر مثبت سرمایه‌گذاران نهادی عمده بر ارزش شرکت ناشی از این فرض است که این سرمایه‌گذاران انگیزه و توانایی نظارت کارآمد بر افراد درون سازمان را دارند. این نظارت کارآمد احتمال اخذ تصمیمات غیربهبینه از سوی افراد درون سازمان را کاهش می‌دهد. از دیدگاه نظری، جایگاه سرمایه‌گذاران نهادی در حاکمیت شرکتی بسیار پیچیده است. از یک دیدگاه، سرمایه‌گذاران نهادی یکی دیگر از سازوکارهای حاکمیت شرکتی نیرومند را بازنمایی می‌کنند، زیرا هم می‌توانند بر مدیریت شرکت نفوذی چشمگیر داشته باشند و هم می‌توانند منافع مدیریت را با منافع گروه سهامداران همسو کنند تا بتواند افشا به نحو احسن صورت گیرد.

از جهتی دیگر، نهادگرایی جدید با تلاش‌های مارش و السون^۲ (۲۰۰۸) برای ایجاد یا حفظ مفهوم موردنظرشان از علم سیاست آغاز می‌گردد (افقهی و شعبانی، ۱۳۹۶). این مسئله دلالت بر انتقال ارزش‌های نهادی به ساختار، راهبردها و عملیات یک سازمان دارد. (۱۳۹۶). گرچه تئوری‌های مشروعیت و ذی‌نفعان از محبوب‌ترین تئوری‌های توضیح‌دهنده افشای اطلاعات غیرمالی توسط شرکت‌ها هستند، تئوری نهادی نیز توجه روبه‌رشدی را به خود جلب نموده است. تئوری نهادی به‌منظور توضیح چگونگی تأثیرگذاری محیط بیرونی بر الگوی گزارشگری اطلاعات غیرمالی به کار گرفته می‌شود (مادل^۳، ۲۰۱۵). تعداد قابل‌توجهی از مطالعات از چارچوب تئوری نهادی برای توضیح وضعیت سازمانی به افشای اطلاعات محیطی و اجتماعی در انطباق با فشارهای نهادی پرداخته‌اند (اودرا و همکاران^۴، ۲۰۱۶؛ آمانشی و همکاران^۱، ۲۰۱۶). این در حالی است

1 -Shleifer & Vishny

2 Marsh and Elson

3 Modell

4 Odera

که همچنان محدودیت‌های قابل توجهی در ادبیات راجع به افشای اطلاعات غیرمالی وجود دارد؛ بنابراین، این پژوهش با مدل‌سازی به رفع ابهام تصمیم‌گیران شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران جهت افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی می‌پردازد. برای این منظور با بهره‌برداری از متدولوژی کیفی (مرور منابع و دلفی)، شاخص‌های مناسب را شناسایی و دسته‌بندی می‌کند؛ بنابراین، در این پژوهش به این مسئله پرداخته می‌شود که مدل افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی دارای چه مؤلفه‌ها و عواملی هستند؟

مبانی نظری

افشای اطلاعات در حسابداری، به معنای انتقال و ارائه اطلاعات اعم از مالی و غیرمالی مرتبط با وضعیت و عملکرد مالی شرکت است. این افشا در صورتی که به‌واسطه یک منبع مقرراتی وضع‌کننده قوانین، الزامی شده باشد افشای اجباری گفته می‌شود و در صورتی که افشای اطلاعات تحت تأثیر قوانین خاص نباشد اختیاری تلقی می‌شود (اسواسنا^۱، 1998). همچنین افشا، بیانگر ارائه اطلاعات در گزارش‌های شرکت است؛ به نحوی که بتوان به‌وسیله آن ارزیابی قابل‌قبولی از ریسک‌ها و ارزش نسبی شرکت به عمل آورد و کاربران را در این زمینه یاری نمود (بلکویی^۲، ۲۰۰۰). بر اساس تئوری‌های سیاسی و اجتماعی، این امکان وجود دارد که افشای اطلاعات پایداری به اولویت‌های اجتماعی جامعه، فشار نهادهای عمومی و الزامات محیطی به‌منظور حفظ تصویر شرکت مرتبط است. تئوری ذی‌نفعان برای شکل‌دهی گزارش‌های غیرمالی حائز اهمیت است، چراکه اظهار می‌نماید شرکت‌ها، قابل تفکیک از ذی‌نفعانشان نیستند و بنابراین، باید در انطباق با آن‌ها مدیریت شوند (فریمن^۳، ۱۹۸۴؛ گری^۱ و همکاران،

---

1 Amaeshi et al

2 Owusu-Ansah

3 Belkaoui

4 Freeman

۱۹۹۵)؛ بنابراین، این‌طور استدلال می‌گردد که شرکت‌های بزرگ‌تر، ذی‌نفعان بیشتری دارند و اندازه شرکت، معمولاً یکی از عوامل تعیین‌کننده گزارشگری غیرمالی است (گری و همکاران، ۲۰۰۳؛ کتترافانو^۱، ۲۰۱۴). مدل‌های تجاری پیشین با توجه به تحولات اخیر، ذی‌نفعان، پایداری و شفافیت را مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند که این امر به افزایش توجه به افشای اطلاعات غیرمالی منتج گردیده است.

رهیافت نهادی یا تئوری نهادی^۳ یکی از ستون‌های اساسی رشته سیاست در سازمان است. این رهیافت بر قواعد و رویه سازمان‌های رسمی حکومت تمرکز می‌نماید. روش‌های آن عبارت‌اند از توصیفی - نهادی، قانونی - رسمی و مقایسه‌ای - تاریخی؛ بنابراین، می‌توان گفت که یک دلیل کلیدی برای بهره‌گیری از تئوری نهادی در بررسی گزارشگری اطلاعات غیرمالی، ارائه دیدگاهی است که مکمل تئوری مشروعیت و تئوری ذی‌نفعان است و در عین حال، به شناسایی چگونگی درک و واکنش به تغییرات فشارها و انتظارات نهادی و اجتماعی کمک می‌نماید (هیگینز و لاریناگا^۴، ۲۰۱۴). تئوری نهادی بر تحلیل عوامل برون‌سازمانی مربوط به محیط اقتصادی و اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر شرکت تأکید دارد (خادارو^۵، ۲۰۰۵). تئوری نهادی به درک ارتباط بین رفتار شرکت و محیط اجتماعی که شرکت در آن فعالیت می‌نماید، کمک می‌کند (میلنه و پاتن^۶، ۲۰۰۲؛ اتزیون و فرارو^۷، ۲۰۱۰). تعداد قابل‌توجهی از مطالعات با بهره‌گیری از چارچوب تئوری نهادی به توضیح انگیزه‌های نهادی برای افشای اطلاعات اجتماعی و محیطی در انطباق با فشارهای نهادی پرداخته‌اند (مارکوئز و همکاران^۸، ۲۰۱۶؛ اودرا و همکاران^۹، ۲۰۱۶).

¹ Gray

² Contrafatto

³ Institutional Theory

⁴ Higgins and Larrinaga

⁵ Khadaroo

⁶ Milne and Patten

⁷ Etzion and Ferraro

⁸ Marquez et al

⁹ Oudra

در بررسی پیشینه مطالعات، پژوهش شیرینی (۱۳۹۹) به بررسی اثر افشای شرکت‌ها و عدم تقارن اطلاعاتی بر نقدشوندگی سهام شرکت‌ها، پرداخت. نتایج نشان می‌دهد بین افشای داوطلبانه با نقدشوندگی سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در پژوهش وانگ و همکاران^۱ (۲۰۲۱) از نتایج تجزیه و تحلیل روابط همبستگی به این نتیجه رسید، برای اینکه سرمایه‌گذاری تا حد امکان برای همه عادلانه باشد، شرکت‌ها باید هم اطلاعات بد و هم اطلاعات خوب محیط‌زیستی خود را افشا کنند. در پژوهش لیوو همکاران^۲ (۲۰۲۰) به ارائه مدلی جهت ارزیابی جنبه تاریک شفافیت اطلاعات در کشورهای در حال توسعه بر اساس پیوند بین عملکرد گزارشگری مالی^۳ و فساد اقتصادی اقدام گردید. در پژوهش کیم و همکاران^۴ (۲۰۲۰) نشان دادند که افشای اطلاعات محیط‌زیست شرکت به صورت گزینشی و گلچین‌شده، یک مشکل جدی برای سرمایه‌گذاران بود؛ زیرا افراد داخلی به کرات از اطلاعات به نفع خودشان و به هزینه عموم سهامداران بهره می‌جستند. واردانی^۵ (۲۰۲۰) نشان داد که افشای داوطلبانه اطلاعات با واکنش مثبت بازار سرمایه مواجه می‌شود که عبارت از افزایش بازده غیرعادی سهام، نوسانات بیشتر بازده سهام و متوسط حجم معاملات سهام و کاهش شکاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام هستند و کیفیت حسابرسی موجب تقویت این واکنش می‌گردد. بوتوسان^۶ (۲۰۱۹) یافته‌اند که در شرکت‌های غیرمالی که تحلیلگران کمتری دارند، افشای اطلاعات چشم‌انداز آتی و اطلاعات غیرمالی از اهمیت کمتری و در شرکت‌هایی که تحلیلگران بیشتری دارند، افشای اطلاعات تاریخی از اهمیت بالایی برخوردار است. هانگ و همکاران^۷ (۲۰۱۸) در

^۱ Wang et al

^۲ Liu et al

^۳ Financial Reporting Practices

^۴ Kim et al

^۵ Vardani

^۶ Botusan

^۷ Hong et al

تحقیقی به بررسی تأثیر افشای اختیاری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر عدم تقارن اطلاعاتی پرداختند و پی بردند که گزارشگری اختیاری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت، عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش می‌دهد. مچلی^۱ و همکاران (۲۰۱۷) ارتباط ارزشی متغیرهای حسابداری، افشای گسترده‌ای در ارتباط با مدل کسب‌وکار ارائه می‌دهد. یافته‌ها نشان داد که افشای اطلاعات مدل کسب‌وکار نه تنها برای راهبردهای سرمایه‌گذاران، بلکه برای قانون‌گذاران و تهیه‌کنندگان استانداردها نیز اهمیت دارد. حسن^۲ (۲۰۱۶) نشان داد که روند افشای اختیاری در بازه زمانی پژوهش، رو به افزایش است و به‌طور متوسط، هشتادوهفت درصد از شرکت‌های نمونه، نمره افشای کمتر از پنجاه درصد کسب نمودند. شواهد نشان داد که افزایش سطح افشای اختیاری در بازار سرمایه، همگام با آگاهی‌بخشی آزاد نسبت به بهبود شفافیت و مکانیزم‌های راهبری شرکتی است. در مطالعات مختلف روابط مهم و با اهمیت بین جنبه‌های مختلف متغیرهای مؤثر بر افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی را با الهام از پژوهش‌های (وانگ و همکاران^۳، ۲۰۲۱ و ژنگ^۴، ۲۰۱۹ و التیار^۵، ۲۰۱۸) مورد بررسی قرار داد و نهایتاً عوامل مختلف در سه گروه از قبیل مؤلفه " ۱) عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ ۲) عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ ۳) عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی" شناسایی شد. شناسایی، عوامل و محرک‌هایی است که بر رویه‌ها و سطح افشای اطلاعات تأثیر می‌گذارد. در چارچوب تئوری مشروعیت و تئوری ذی‌نفعان متغیرهایی نظیر حاکمیت شرکتی، ساختار مالکیت، ویژگی‌های شرکت و قدرت ذی‌نفعان ممکن است رویه‌های افشای اطلاعات را تحت تأثیر قرار دهد. با بهره‌گیری از چارچوب تئوری نهادی، سه

---

¹ Mechelli

² Hassan

³ Wang et al

⁴ Zheng

⁵ Eltiar

گروه از عوامل نهادی دارای ارتباط با گزارشگری غیرمالی هستند که بر اساس مطالعات سالامان و لیندا (۲۰۰۲)، علی و ریزوان (۲۰۱۳) و هیگینز و لاریناگا (۲۰۱۴)، عبارت هستند از عوامل اجباری، هنجاری و خاص شرکت:

جدول (۱) عوامل افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی

ردیف	دسته‌بندی عوامل
۱	عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی
۲	عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی
۳	عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی

در قسمت زیر به تعریف هر یک از موارد پرداخته می‌شود:

افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی: افشای اطلاعات داوطلبانه توسط شرکت‌ها از جمله منابع ارزشمند و مهم برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذی‌نفعان در جهت تصمیم‌گیری‌های اقتصادی است. از جمله مهم‌ترین آثار افشای داوطلبانه اطلاعات را می‌توان افزایش نقدشوندگی سهام و ارزش‌گذاری صحیح سهام شرکت‌ها دانست (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸).

تئوری نهادی: تئوری نهادی^۱ یکی از ستون‌های اساسی رشته سیاست است. این رهیافت بر قواعد، رویه و سازمان‌های رسمی حکومت تمرکز می‌نماید. روش‌های آن عبارت‌اند از (انصاری و همکاران، ۱۳۹۷): توصیفی - نهادی، قانونی - رسمی، و مقایسه‌ای - تاریخی. این رهیافت از تکنیک‌های تاریخ‌دانان و حقوق‌دانان بهره‌گیری می‌نماید و در پی این رابطه میان ساختار دموکراسی و راه‌هایی که طی آن قواعد، رویه‌ها و سازمان‌های رسمی در محدود ساختن رفتار سیاسی موفق می‌گردند یا شکست می‌خورند، می‌باشد (انصاری و همکاران، ۱۳۹۷).

¹ Institutional Theory

عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی: عوامل اجباری مورد نظر در مطالعه حاضر، شامل مقررات دولتی، سرمایه‌گذاران نهادی و اقدامات کارکنان و مشتریان هستند. اکثر مطالعات در ادبیات علمی، بر عوامل نهادی هنجاری تأکید داشته‌اند که از آن جمله می‌توان به چگونگی تأثیرگذاری مقررات بازار و سیستم قانونی بر گزارشگری غیرمالی شرکت اشاره کرد. برخی از مطالعات تجربی (برای مثال؛ کارمیر و همکاران (۲۰۰۵) در آلمان، وارمدال و راند^۱ (۲۰۰۹) در نروژ، بینگتون و همکاران (۲۰۱۲) در اسپانیا و بریتانیا، پدرسنو همکاران^۲ (۲۰۱۳) در دانمارک، گرکو و همکاران^۳ (۲۰۱۳) در اسپانیا و برزیل، ماسنه^۴ و همکاران (۲۰۱۳) در اسپانیا و هیگینز و همکاران^۵ (۲۰۱۵) در استرالیا) با بررسی کشورهای مختلف، بر اهمیت آزمون فشارهای نهادی متفاوت بر اقدامات گزارشگری غیرمالی تأکید نموده‌اند؛ بنابراین، نخستین فرضیه مطالعات حاضر عبارت از تأثیر عوامل اجباری بر افشای اطلاعات غیرمالی است.

عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی: بر اساس تئوری نهادی، اینگونه استدلال می‌گردد که عوامل اختیاری خاص شرکت، احتمال این‌که شرکت به فشارهای اجباری و هنجاری و فشارهای ناشی از رعایت ضوابط عام، واکنش نشان دهد را می‌افزاید. همچنین استدلال می‌گردد که عوامل اختیاری خاص شرکت، شرکت‌ها را قادر می‌سازد که مشارکتی موفقیت‌آمیز در اقدامات مسئولیت‌پذیرانه و پاسخ‌گویانه، بدون توجه به وضعیت نهادی ضعیفشان داشته باشند که از آن جمله می‌توان به اندازه شرکت (مارکوئز و همکاران، ۲۰۱۶)، صنعت (لانیس و ریچاردسون، ۲۰۱۳)، در معرض دید بودن شرکت (کنترافانو، ۲۰۱۴؛ مارکوئز و همکاران، ۲۰۱۶)،

---

¹ Vormedal and Ruud

² Pedersen

³ Grecco

⁴ Mosene

⁵ Higgins

حاکمیت شرکتی (میچلون و پاربونتی^۱، ۲۰۱۲) و راهبرد تجاری (دان و گوی^۲، ۲۰۰۶) اشاره کرد. نتیم و سوباروین (۲۰۱۳) استدلال نموده‌اند شرکت‌هایی که تحت راهبری بهتری هستند، به افشای اطلاعات اجتماعی بیشتر از طریق توسعه اقدامات مسئولیت-پذیری اجتماعی گرایش دارند. با توجه به این پیشینه، در مطالعه حاضر به بررسی چگونگی نقش‌آفرینی مشخصات خاص شرکت (مانند ویژگی‌های حاکمیت شرکتی، اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره و غیره) در تقویت سطوح افشای اطلاعات غیرمالی پرداخته می‌شود.

عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی: هنجارهایی هستند که در صورت عدم رعایت آن‌ها، مجازات رسمی و مشخصی وجود ندارد. هنجارهای بیرونی، هنجارهایی هستند که برای اعضای یک جامعه از پیش تعیین شده است. ترس از مجازات و میل درونی، اعضای جامعه را به پیروی از هنجار ترغیب می‌نماید. عوامل هنجاری در این مقوله شامل سازمان‌های حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. سازمان‌های حرفه‌ای و سازمان‌های مردم‌نهاد نیز از جمله عوامل نهادی مهم هستند که با اقدامات کارکنان شرکت و نوآوری‌های زیست‌محیطی در ارتباطند (فیفکا و پاییزان^۳، ۲۰۱۴؛ مارکوئز و همکاران، ۲۰۱۶). رهنمودهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نمادی از تمایلات نهادی خاص شرکت ارائه می‌نمایند (راسی^۴، ۲۰۱۴) که این چارچوب گزارشگری حسابداری اجتماعی در سطح بین‌المللی مورد بهره‌گیری قرار گرفته است (فورتانیر و همکاران^۵، ۲۰۱۱؛ ویلیرز و الکساندر^۶، ۲۰۱۴).

¹ Michelon and Parbonetti

² Vormedal and Ruud

³ Fifka and Pobizhan

⁴ Rossi

⁵ Fortanier

⁶ Villiers and Alexander

روش پژوهش

در این بخش، از روش تحقیق کیفی استفاده شده است و از نظر نوع نتیجه، پژوهشی بنیادی است؛ زیرا پژوهشگر در آن با استفاده از روش مرور منابع و دلفی به دنبال ارائه طراحی مدل است. همچنین، این پژوهش از نظر هدف، اکتشافی بوده و از نظر نوع داده مورد استفاده، کیفی محسوب می‌شود. جهت شناسایی و دسته‌بندی عوامل و سنجش اعتبار مدل و شاخص‌ها از روش دلفی استفاده شد. جامعه پژوهش حاضر کلیه متخصصان یا خبرگان حسابداری و حسابرسی بودند که در این زمینه صاحب نظر بوده‌اند. از روش نمونه‌گیری شبکه‌ای (گلوله‌برفی) استفاده شد و حجم نمونه، ۲۰ نفر بوده است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده است. محققانی همچون سینگه و کنت^۱ (۲۰۱۱)؛ مالون^۲ (۲۰۱۴)؛ رامش و همکاران^۳ (۲۰۰۸) و آتری و همکاران^۴ (۲۰۱۳) حد مطلوب انتخاب تعداد نمونه را در بازه بین ۱۵ تا ۳۰ نفر پیش‌بینی نموده‌اند و مبنای انتخاب جامعه نمونه را روش نمونه‌گیری در دسترس با توجه به فیلترهای منطبق با ماهیت پژوهش عنوان کردند. روش دلفی بر این فرض استوار است: "چند فکر بهتر از یک فکر است" و در آن یک گروه از متخصصان، پس از ابراز نظرات خود درباره یک مسئله مشخص، به یک اجماع دست می‌یابند (لینستون و تراف^۵، ۲۰۰۲)؛ بنابراین، در این مطالعه به این پرسش پاسخ داده می‌شود که مدل افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی دارای چه عواملی هستند؟

نتایج و یافته‌ها

در ابتدا با استفاده از مبانی نظری، عوامل مورد بررسی قرار گرفت و نهایتاً عوامل مختلف بر اساس مطالعات سالامان و لیندا (۲۰۰۲)، علی و ریزوان (۲۰۱۳) و هیگینز و

---

¹ Singh & Kant

² Malone

³ Ramesh et al

⁴ Attri et al

⁵ Linstone & Turoff

لاریناگا (۲۰۱۴)، در سه گروه از قبیل مؤلفه " ۱) عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ ۲) عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ ۳) عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی" دسته‌بندی شد. در جدول (۲) متغیرهای شناسایی شده به همراه تعریف عملیاتی آورده شده است:

جدول (۲) شناسایی عوامل موثر

عوامل غیراختیاری صنعت	عوامل هنجاری شرکت	عوامل اختیاری خاص شرکت
<p>$Governmental\ Ownership_{i,t}$ = مالکیت دولتی شرکت i در سال t که برابر است با درصد سهام تحت تملک دولت و نهادهای شبه‌دولتی.</p> <p>$MEDI_{i,t}$ = عضویت در صنعت خاص شرکت i در سال t که اگر شرکت، عضو صنعت مذکور باشد، این متغیر برابر یک قرار می‌گیرد و در غیر این صورت، برابر صفر خواهد بود.</p>	<p>$P\_NDSCORE_{i,t}$ = قدرت شرکت i در سال t که به‌منظور محاسبه آن، در گام نخست، به پیروی از بانرجی و دب (۲۰۱۷)، چهار متغیر به‌عنوان معیارهایی برای سودآوری شرکت مورد بهره‌گیری قرار می‌گیرند.</p> <p>$Uniqueness_{i,t}$ = منحصربه‌فرد بودن شرکت i در سال t که برابر است با نسبت هزینه عمومی، اداری و فروش به دارایی‌ها.</p> <p>$Liquidity_{i,t}$ = نقدشوندگی شرکت i در سال t که برابر است با نسبت دارایی‌های جاری به بدهی‌های جاری.</p> <p>$IntCovi_{i,t}$ = نرخ پوشش بهره شرکت i در سال t که برابر است با نسبت سود قبل از کسر بهره و مالیات به هزینه‌های مالی.</p> <p>$CGQUALITY_{i,t}$ = کیفیت حاکمیت شرکتی شرکت i در سال t</p>	<p>Membership of Global Compact_{i,t} = عضویت در معاهده‌های بین‌المللی شرکت i در سال t که اگر شرکت در معاهده‌های بین‌المللی حضور داشته باشد، این متغیر برابر یک قرار می‌گیرد و در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>Number of CSR awards_{i,t} = تعداد جوایز مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت i در سال t که برابر است با تعداد جوایز و افتخاراتی که شرکت در رابطه با مسائل مسئولیت‌پذیری اجتماعی به دست آورده است.</p> <p>Principles of ISO14001_{i,t} = کسب گواهینامه ایزو ۱۴۰۰۱ توسط شرکت i در سال t که اگر شرکت دارای گواهینامه ایزو ۱۴۰۰۱ باشد، این متغیر برابر یک</p>

عوامل اختیاری خاص شرکت	عوامل هنجاری شرکت	عوامل غیراختیاری صنعت
<p>قرار می‌گیرد و در غیر این- صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>Principles of ISO9001i,t = کسب گواهینامه ایزو ۹۰۰۱ توسط شرکت i در سال t که اگر شرکت دارای گواهینامه ایزو ۹۰۰۱ باشد، این متغیر برابر یک قرار می‌گیرد و در غیر این- صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>Principles of other standardsi,t = کسب سایر گواهینامه‌ها و استانداردهای بین‌المللی و ملی توسط شرکت i در سال t که اگر شرکت دارای سایر گواهینامه‌ها و استانداردهای بین‌المللی و ملی باشد، این متغیر برابر یک قرار می‌گیرد و در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p>	<p>که برای اندازه‌گیری این متغیر از شاخصی ترکیبی بهره‌گیری می‌شود که حاصل جمع مقادیر زیر خواهد بود:</p> <p>مالکیت نهادی: اگر درصد سهام تحت تملک سهامداران نهادی شرکت بزرگ‌تر از مقدار میانه در نمونه مورد بررسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>مالکیت عمده: اگر درصد سهام تحت تملک سهامداران عمده شرکت (مالکان بیش از ۵ درصد سهام شرکت) بزرگ‌تر از مقدار میانه در نمونه مورد بررسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>استقلال کمیته حسابرسی: اگر نسبت اعضای غیرموظف کمیته حسابرسی به کل اعضای کمیته حسابرسی شرکت، بزرگ‌تر از مقدار میانه در نمونه مورد بررسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>شاخص F-Score: برای ردیابی عملکرد می‌گردد. مدل طراحی شده برای محاسبه شاخص طی مراحل</p>	

عوامل اختیاری خاص شرکت	عوامل هنجاری شرکت	عوامل غیراختیاری صنعت
	<p>انجام می‌گیرد.</p> <p>استقلال هیئت مدیره: اگر نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره به کل اعضای هیئت مدیره شرکت، بزرگ‌تر از مقدار میانه در نمونه مورد بررسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>کیفیت حسابرسی مستقل: اگر مؤسسه حسابرسی‌کننده شرکت، سازمان حسابرسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود در غیر این صورت برابر صفر خواهد بود.</p> <p>حاصل جمع مقادیر فوق - بین صفر تا پنج - برای هر شرکت در هر سال، نشانگر کیفیت حاکمیت شرکتی آن خواهد بود.</p>	

در قسمت بعد با استفاده از تکنیک دلفی با حضور اساتید دانشگاه و خبرگان به منظور بررسی مؤلفه‌های شناسایی شده و بررسی در خصوص تأیید یا تکمیل و اصلاح آن‌ها صورت می‌گیرد. با بهره‌گیری از چارچوب تئوری نهادی، سه گروه از عوامل نهادی دارای ارتباط با گزارشگری غیرمالی هستند که بر اساس مطالعات سالامان و لیندا^۱ (۲۰۰۲)، علی و ریزوان (۲۰۱۳) و هیگینز و لاریناگا (۲۰۱۴)، عبارت هستند از عوامل اجباری، هنجاری و خاص شرکت: ۱) عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات

¹ Salaman and Linda

غیرمالی؛ ۲) عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ ۳) عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی هستند. در ادامه به بررسی روش دلفی پرداخته می‌شود.

- نتایج دور اول روش دلفی

بر اساس بررسی مبانی نظری و نیز استفاده از مطالعات پیشین، شاخص‌های مرتبط طبق جدول (۳) شناسایی شد و سپس از روش دلفی برای بررسی مرتبط بودن این شاخص‌ها استفاده شد. نتایج مرتبط با دور اول اجرای پرسش‌نامه به روش دلفی در جدول (۳) آمده است. در این جدول نام عامل، میانگین، انحراف معیار، ترتیب اهمیت هر عامل بر اساس میانگین پاسخ‌ها به همراه میانگین رتبه، درج شده است. در هر دلفی شاخص‌ها در یک پرسش‌نامه قرار گرفته بودند که در این بررسی به صورت تفکیک شده آورده شده‌اند:

جدول (۳) توصیف آماری نتایج دور اول دلفی برای شناسایی شاخص‌ها

ابعاد	شاخص‌ها	ردیف	میانگین	انحراف معیار	ترتیب اهمیت	میانگین رتبه
عوامل غیراختیاری صنعت	تمرکز مالکیت	1	4.1	0/8	6	49/8
	عضویت در صنعت	2	4	0/9	10	47/8
	شفافیت شرکت‌ها	3	4/3	0/7	3	52/7
	افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی	4	4/1	0/9	7	48/9
	تخصص در صنعت حسابرسان	5	4/1	0/7	8	48/7
	اندازه مؤسسه حسابرسان	6	3/8	1/1	16	44/1
	تغییرات مدیریت	7	3/5	1/5	24	38/3
	جنسیت مدیر	8	4/2	0/7	4	50/2
	سابقه شرکت	9	4/1	0/8	9	47/9
	عینی بودن دارایی‌ها	10	2/6	1/2	30	0/12
	منحصربه‌فرد بودن شرکت	11	2/9	1/3	27	5/32

تعیین مؤلفه‌های اثرگذار بر افشای داوطلبانه اطلاعات غیر مالی از منظر تئوری.. / ۱۷

ابعاد	شاخص‌ها	ردیف	میانگین	انحراف معیار	ترتیب اهمیت	میانگین رتبه
عوامل هنجاری خاص شرکت	قدرت شرکت	12	2/2	1	32	23/1
	کیفیت حاکمیت شرکتی شرکت	13	3/8	0/7	17	43/3
	مالکیت نهادی	14	3/9	0/6	11	46/8
	سهامداران نهادی	15	2/6	1/1	31	23/5
	استقلال کمیته حسابرسی	16	4/2	0/7	5	50
	استقلال هیئت مدیره	17	3/6	0/9	22	39/3
	اعضای غیرموظف هیئت مدیره	18	3	1/1	26	36/8
	کل اعضای هیئت مدیره شرکت	19	3/8	0/9	18	42/1
	کیفیت حسابرسی مستقل	20	3/9	0/9	12	46/5
	شاخص F-Score	21	1/2	1/1	32	31/7
	تأکید بر ارائه اطلاعات مالی مبتنی بر پاسخگویی مدیریت	22	3/8	1	20	39/8
	استراتژی تجاری	23	2/2	1/5	33	18/1
عوامل اختیاری خاص شرکت	عضویت در معاهده‌های بین‌المللی شرکت	24	4/6	0/7	1	61/1
	تعداد جوایز مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت	25	3/9	1/3	13	46/2
	کسب گواهینامه ایزو ۱۴۰۰۱ توسط شرکت	26	3/9	1/4	14	44/3
	کسب گواهینامه ایزو ۹۰۰۱ توسط شرکت	27	3/6	1/1	23	39/1
	کسب سایر گواهینامه‌ها و استانداردهای بین‌المللی و ملی توسط شرکت	28	3/8	1	21	39/8
	افشای اختیاری	29	3/2	1/2	25	37/4

ابعاد	شاخص‌ها	ردیف	میانگین	انحراف معیار	ترتیب اهمیت	میانگین رتبه
	افشای اخلاقی	30	2/8	0/8	29	۲۹/۲
	سطح افشای داوطلبانه اطلاعات	31	2/9	3/1	۳۰	۱۲/۴
	عدم تقارن اطلاعاتی	32	2/9	1/1	32	5/7۲
	رشد یا انقباض در سهم بازار	33	4/5	0/7	۲۶	56/2

همانگونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود تمامی مؤلفه‌ها بر اساس میانگین به دست آمده رتبه‌بندی شده‌اند. در این مرحله مؤلفه‌هایی که در طیف متوسط ۳ به بالا ارزیابی شده‌اند، انتخاب شده‌اند و وارد مرحله بعدی دلفی شده‌اند؛ بنابراین، ۲۵ مؤلفه‌ای که بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند، انتخاب شده‌اند؛ زیرا میانگین همگی از ۳ بالاتر است. نتایج آزمون رتبه‌های دلبیو کندال (ضریب توافق W) در جدول (۴) آمده است. با توجه به مقدار آزمون خی دو که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنادار است؛ بنابراین، با اطمینان ۰/۹۹ می‌توان بیان داشت که تفاوت میانگین رتبه‌ها به دلیل اینکه $P < 0/05$ است، معنادار است. با توجه به اینکه مقدار ضریب توافق به صفر بیشتر میل می‌کند ($Kendall's W = 0/370$)؛ پس حتماً باید این آزمون مجدداً و با اصلاحاتی اجرا شود؛ بنابراین، حتماً برای دور دوم باید شاخص‌هایی که میانگین آن‌ها زیر ۳ است، از نظرسنجی حذف شوند که شامل ۸ شاخص بودند. به همین منظور مؤلفه‌هایی که رتبه آن‌ها به ترتیب اهمیت از ۲۶-۳۳ قرار دارند، از نظرسنجی دور بعدی حذف می‌شوند.

جدول (۴) نتایج آماری دور اول دلفی

۲۰	تعداد
۰/۲۶۰	W کندال
۳۷۰/۳۷	آزمون خی دو
۱۹	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

- نتایج دور دوم روش دلفی

در این مرحله با توجه به آنکه از اعضای پانل درخواست شد علاوه بر مؤلفه‌های ۲۵ گانه مندرج در پرسش‌نامه دور دوم دلفی استفاده شود. از بین عوامل جدید ذکر شده توسط اعضای پانل، تمام آن‌ها انتخاب شد. نتایج دور دوم روش دلفی در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵) توصیف آماری نتایج دور دوم دلفی شناسایی شاخص‌ها

ابعاد	شاخص‌ها	ردیف	میانگین	انحراف معیار	ترتیب اهمیت	میانگین رتبه
عوامل غیراختیاری صنعت	تمرکز مالکیت	1	4/2	0/8	29	52/1
	عضویت در صنعت	2	3/8	0/5	65	38/4
	شفافیت شرکت‌ها	3	4/1	0/7	47	45/1
	افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی	4	3/8	0/7	76	35/6
	تخصص در صنعت حسابرس	5	4/8	0/4	2	68/5
	اندازه مؤسسه حسابرسی	6	4/6	0/5	9	62/0
	تغییرات مدیریت	7	4/9	0/3	1	70/3
	جنسیت مدیر	8	4/8	0/8	3	68/0
	سهامداران نهادی	9	3/8	0/7	67	38/0
	سابقه شرکت	۱۰	4/7	0/5	8	63/6
عوامل هنجاری خاص شرکت	کیفیت حاکمیت شرکتی شرکت	۱۱	4/5	0/8	15	57/9
	سهامداران نهادی	۱۲	3/8	0/7	67	38/0
	استقلال کمیته حسابرسی	13	4/4	0/7	25	54/5
	استقلال هیئت مدیره	14	3/7	1/0	63	39/2
	اعضای غیرموظف هیئت مدیره	15	4/4	0/5	26	53/9

میانگین رتبه	ترتیب اهمیت	انحراف معیار	میانگین	ردیف	شاخص‌ها	ابعاد
37/2	71	0/6	3/8	16	کل اعضای هیئت مدیره شرکت	
55/9	18	0/9	4/4	17	کیفیت حسابرسی مستقل	
57/5	16	0/8	4/4	18	تأکید بر ارائه اطلاعات مالی مبتنی بر پاسخگویی مدیریت	
55/7	20	0/8	4/4	19	عضویت در معاهده‌های بین‌المللی شرکت	عوامل اختیاری خاص شرکت
59/4	13	0/7	4/5	20	تعداد جوایز مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت	
64/3	5	0/5	4/7	21	کسب گواهینامه ایزو ۱۴۰۱ توسط شرکت	
47/8	41	0/5	4/2	22	کسب گواهینامه ایزو ۹۰۰۱ توسط شرکت	
54/6	24	0/7	4/4	24	کسب سایر گواهینامه‌ها و استانداردهای بین‌المللی و ملی توسط شرکت	
52/5	28	0/7	4/4	25	رشد یا انقباض در سهم بازار	

همانگونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود تمامی شاخص‌ها بر اساس میانگین به دست آمده رتبه‌بندی شده‌اند. در این مرحله مؤلفه‌هایی که در طیف متوسط به بالا ارزیابی شده‌اند، انتخاب شده‌اند و وارد مرحله بعدی دلفی لازم نیست بشوند. نتایج آزمون رتبه‌های دبلو کندال (ضریب توافق W) در جدول (۵) آمده است. با توجه به مقدار آزمون χ^2 دو که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنادار نیست؛ بنابراین، با اطمینان ۰/۹۹ می‌توان بیان داشت که تفاوت میانگین رتبه‌ها به دلیل اینکه $P < 0/05$ نمی‌باشد، معنادار نیست و اتفاق نظر میان اعضای پانل وجود دارد. با توجه به اینکه مقدار

ضریب توافق از ۰/۵ بالاتر است و بیشتر به ۱ میل می‌کند ($Kendall's W=0/88$)؛ بنابراین، با توجه به طبقه‌بندی مندرج در جدول شماره (۶)، ضریب توافق در حد نسبتاً قوی ارزیابی می‌شود. پس می‌توان نظرسنجی را متوقف نمود.

جدول (۶) نتایج آماری دور دوم دلفی

۲۰	تعداد
۰/۸۸	کندال
۳۷۰/۳۷	آزمون خی دو
۱۹	درجه آزادی
۰/۰۹۸	سطح معناداری

بنابراین، در پاسخ به این پرسش که مدل افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی دارای چه مؤلفه‌ها و عواملی هستند؟ نتایج نشان می‌دهد که در تعیین عوامل اثرگذار افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی در سه گروه عوامل مؤثر هستند؛ عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ (۲) عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی؛ (۳) عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی، ۲۵ شاخص مورد بررسی تأیید شدند. در جدول (۴) عوامل و شاخص‌های مربوط به آن آورده شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

طبق یافته‌های این پژوهش عوامل غیراختیاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی شامل؛ تمرکز مالکیت، عضویت در صنعت شفافیت شرکت‌ها، افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی، تخصص در صنعت حسابرسان، اندازه مؤسسه حسابرسان، تغییرات مدیریت، جنسیت مدیر، سهامداران نهادی و سابقه شرکت شناسایی شدند.

اکثر مطالعات در ادبیات علمی، بر عوامل نهادی هنجاری تأکید داشته‌اند که از آن جمله می‌توان به چگونگی تأثیرگذاری مقررات بازار و سیستم قانونی بر گزارشگری غیرمالی شرکت اشاره کرد. برخی از مطالعات تجربی (برای مثال؛ کارمیر و همکاران (۲۰۰۵) در آلمان، وارمدال و راند^۱ (۲۰۰۹) در نروژ، بینگتون و همکاران (۲۰۱۲) در اسپانیا و بریتانیا، پدرسنو همکاران^۲ (۲۰۱۳) در دانمارک، گرکو و همکاران^۳ (۲۰۱۳) در اسپانیا و برزیل، ماسنه^۴ و همکاران (۲۰۱۳) در اسپانیا و هیگینز و همکاران^۵ (۲۰۱۵) در استرالیا) با بررسی کشورهای مختلف، بر اهمیت آزمون فشارهای نهادی متفاوت بر اقدامات گزارشگری غیرمالی تأکید نموده‌اند؛ بنابراین، یافته‌های این مطالعه با مطالعات پیشین همخوانی دارد.

عوامل اختیاری خاص شرکت و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی یافته شده در این مطالعه شامل کیفیت حاکمیت شرکتی شرکت، سهامداران نهادی، استقلال کمیته حسابرسی، استقلال هیئت مدیره، اعضای غیرموظف هیئت مدیره، کل اعضای هیئت مدیره شرکت و کیفیت حسابرسی مستقل شناسایی شدند. تأکید بر ارائه اطلاعات مالی مبتنی بر پاسخگویی مدیریت بر اساس تئوری نهادی، این‌طور استدلال می‌شود که عوامل اختیاری خاص شرکت، احتمال این‌که شرکت به فشارهای اجباری و هنجاری و فشارهای ناشی از رعایت ضوابط عام، واکنش نشان دهد را می‌افزاید. همچنین استدلال می‌شود که عوامل اختیاری خاص شرکت، شرکت‌ها را قادر می‌سازد که مشارکتی موفقیت‌آمیز در اقدامات مسئولیت‌پذیرانه و پاسخ‌گویانه، بدون توجه به وضعیت نهادی ضعیفشان داشته باشند که از آن جمله می‌توان به اندازه شرکت (گرای و همکاران^۶،

¹ Vormedal and Ruud

² Pedersen

³ Grecco

⁴ Mosene

⁵ Higgins

⁶ Gray and colleagues

۲۰۰۳ و ۲۰۱۴؛ کارمیر و همکاران^۱، ۲۰۰۵؛ چن و بواین^۲، ۲۰۰۹؛ مارکوئز و همکاران^۳، ۲۰۱۶)، صنعت (لانیس و ریچاردسون، ۲۰۱۳)، در معرض دید بودن شرکت (کنترافانو، ۲۰۱۴؛ مارکوئز و همکاران، ۲۰۱۶)، حاکمیت شرکتی (میچلون و پاربونتی^۴، ۲۰۱۲؛ نтім و سوباروین^۵، ۲۰۱۳؛ جیزی و همکاران^۶، ۲۰۱۴) و راهبرد تجاری (دان و گوای^۷، ۲۰۰۶) اشاره کرد. نтім و سوباروین (۲۰۱۳) استدلال نموده‌اند شرکت‌هایی که تحت راهبری بهتری هستند، گرایش به افشای اطلاعات اجتماعی بیشتر از طریق توسعه اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارند. با توجه به این پیشینه، در مطالعه حاضر به بررسی چگونگی نقش‌آفرینی مشخصات خاص شرکت (مانند ویژگی‌های حاکمیت شرکتی، اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره و غیره) در تقویت سطوح افشای اطلاعات غیرمالی پرداخته می‌شود؛ بنابراین، یافته‌های این مطالعه با مطالعات پیشین همخوانی دارد.

در این مطالعه عوامل هنجاری و افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی مورد تأیید قرار گرفت. عوامل هنجاری شامل عضویت در معاهده‌های بین‌المللی شرکت، تعداد جوایز مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت، کسب گواهینامه ایزو ۱۴۰۱ توسط شرکت، کسب گواهینامه ایزو ۹۰۰۱ توسط شرکت، کسب سایر گواهینامه‌ها و استانداردهای بین‌المللی و ملی توسط شرکت شناسایی شدند و در بررسی مبانی نظری می‌توان گفت که هنجارهایی هستند که در صورت عدم رعایت آن‌ها، مجازات رسمی و مشخصی وجود ندارد. هنجارهای بیرونی، هنجارهایی هستند که برای اعضای یک جامعه از پیش تعیین شده است. ترس از مجازات و میل درونی، اعضای جامعه را به پیروی از هنجار ترغیب

¹ Karmir and colleagues

² Chen and Bouvain

³ Marquez and colleagues

⁴ Michelon and Parbonetti

⁵ Ntim and Soobaroyen

⁶ Jizi

⁷ Vormedal and Ruud

می‌نماید. عوامل هنجاری در این مقوله شامل سازمان‌های حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. سازمان‌های حرفه‌ای و سازمان‌های مردم‌نهاد نیز از جمله عوامل نهادی مهم هستند که با اقدامات کارکنان شرکت و نوآوری‌های زیست‌محیطی در ارتباطند (اسکات^۱، ۱۹۹۵؛ دو و گوای، ۲۰۰۶؛ کالینز و همکاران^۲، ۲۰۰۷؛ ایسلام و دیگان^۳، ۲۰۱۰؛ بینگتون و همکاران، ۲۰۱۲؛ فیفکا و پابیژان^۴، ۲۰۱۴؛ مارکوئز و همکاران، ۲۰۱۶). (۲۰۱۶). رهنمودهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نمادی از تمایلات نهادی خاص شرکت را ارائه می‌نمایند (راسی^۵، ۲۰۱۴) که این چارچوب گزارشگری حسابداری اجتماعی در سطح بین‌المللی مورد بهره‌گیری قرار گرفته است (فورتانیر و همکاران^۶، ۲۰۱۱؛ ویلیرز و الکساندر^۷، ۲۰۱۴). همچنین درخصوص تأثیر سرمایه‌گذاران نهادی بر شرکت‌ها دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. بارتو و سایرین^۸ (۲۰۱۲) معتقدند که مالکان نهادی، سرمایه‌گذاران حرفه‌ای بوده که دارای تمرکز بلندمدت هستند. با توجه به حجم سرمایه‌گذاری و کاربلد بودن مالکین نهادی، حضور آن‌ها موجب نظارت بر مدیریت می‌شود. این موضوع می‌تواند به جای تمرکز بر اهداف کوتاه‌مدت سودآوری، موجب توجه به حداکثرسازی ارزش بلندمدت شرکت شود (حساس یگانه و مرادی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۹)؛ بنابراین، یافته‌های این مطالعه با مطالعات پیشین همخوانی دارد؛ بنابراین، بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود که در اجرای مدل افشای اطلاعات با رویکرد افشای داوطلبانه اطلاعات غیرمالی از منظر تئوری نهادی بایستی دیدگاهی جامع‌دشت و تمام‌جوانب را در نظر گرفت. در این مطالعه نیز این موضوع مورد توجه قرار گرفته است؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که در افشای اطلاعات غیرمالی عوامل غیراختیاری شامل،

---

¹ Scott

² Collins

³ Islam and Deegan

⁴ Fifka and Pobizhan

⁵ Rossi

⁶ Fortanier

⁷ Villiers and Alexander

⁸ -Bartov

تمرکز مالکیت، عضویت در صنعت و شفافیت شرکت‌ها... مدنظر قرار داده شود. همچنین عوامل اختیاری برای افشای داوطلبانه اطلاعات غیر مالی شامل؛ کیفیت حاکمیت شرکتی شرکت، سهامداران نهادی، استقلال کمیته حسابرسی و... و عوامل هنجاری شامل عضویت در معاهده‌های بین‌المللی شرکت، تعداد جوایز مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و کسب گواهینامه ایزو ۱۴۰۱ توسط شرکت مدنظر قرار داده شود.

منابع

- انصاری سامانی، حبیب و ایزدی، هوریه. (۱۳۹۷). نقش نهادهای مالی در رابطه میان افشای داوطلبانه اطلاعات مالی با نقدشوندگی سهام، همایش تولید ملی و اشتغال پایدار، چالش‌ها و راهکارها، بروجرد.
- ابراهیم آبادی، زیبا. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکتی و افشای داوطلبانه اطلاعات در گروه زراعت و خدمات وابسته بورس اوراق بهادار تهران، همایش تجربه کاوی اقتصاد مقاومتی، تهران.
- احمدی لویه، سجاد. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر افشای اطلاعات در زمینه سرمایه فکری در شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران، همایش ملی بهبود و بازسازی سازمان و کسب‌وکار، تهران.
- فرخزاد، مهسا و عباسیان، محمدمهدی. (۱۳۹۹). نقش افشای اطلاعات بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، همایش بین‌المللی پژوهش‌های بنیادین در مدیریت، توسعه و علوم انسانی، کرج.
- فرخزاد، مهسا و عباسیان، محمدمهدی. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر افشای اطلاعات بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و زیست‌محیطی سازمان مورد مطالعه: شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین همایش بین‌المللی مطالعات نوین مدیریت و حسابداری در ایران، کرج.
- سازمان بورس و اوراق بهادار. (۱۳۹۹) - دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۶.

-
- امیرخانی، محمدجواد و افشاری، اسدالله. (۱۳۹۷). بررسی اثرات میزان اطمینان به اطلاعات موجود بر ایجاد رفتارهای توده‌ای در بازار مالی، پنجمین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری، تهران، انجمن مدیریت ایران.
- رجبی، احسان و موذنی قهدریجانی، حسینعلی. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر عدم شفافیت اطلاعاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس بر رفتار مالی توده‌وار سرمایه‌گذاران حقیقی در بورس، چهارمین همایش پژوهش‌های مدیریت و مهندسی صنایع، تهران، پردیس بین‌الملل توسعه ایده هزاره.
- بهرامی، مریم و توسکی، امیدفرهاد. (۱۳۹۷). تأثیر ترکیبات هیئت مدیره و کمیته حسابرسی بر بهبود افشای گزارشگری مالی، اولین همایش بین‌المللی رویکردهای نوین در مدیریت کسب‌وکار و حسابداری با تأکید بر ارزش‌آفرینی و اقتصاد مقاومتی، تهران، مؤسسه آموزش عالی امینی بهنمیر.
- عرب، روح اله و بیانی، زهرا. (۱۳۹۸). تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی بر کیفیت افشای اختیاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین همایش ملی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تأکید بر بازاریابی منطقه‌ای و جهانی، تهران – دانشگاه شهید بهشتی، دبیرخانه دائمی همایش.
- کروکی نژاد، زهره و تائبی، امیرحسین. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی بر حق‌الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین همایش ملی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تأکید بر بازاریابی منطقه‌ای و جهانی، تهران – دانشگاه شهید بهشتی، دبیرخانه دائمی همایش.
- جابری، محمدعلی. (۱۳۹۸). تأثیر نوع مؤسسه حسابرسی، حق‌الزحمه حسابرسی و نوع اظهارنظر حسابرس بر بهبود کیفیت افشای اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. انجمن حسابرسی.

- عبدی، حدیث؛ ایوانی، فرزاد و علیمردی، مهری. (۱۳۹۸). اهمیت تأثیر افشای سرمایه فکری بر ریسک حسابرسی، همایش بین‌المللی ایده‌های نوین در مدیریت حسابداری، اقتصاد و بانکداری، تهران - مرکز همایش سازمان مدیریت صنعتی، شرکت همایش آروین البرز.
- فراهانی، الهه؛ کیانی، علی و حاجی‌ها، زهره. (۱۳۹۸). بررسی نقش تعدیلی دوره تصدی و تخصص در صنعت حسابرس بر ارتباط توانایی مدیریتی و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی، چهارمین همایش ملی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تأکید بر بازاریابی منطقه‌ای و جهانی، تهران - دانشگاه شهید بهشتی، دبیرخانه دائمی همایش.
- قهرمانی، داریوش. (۱۳۹۷). نقش کیفیت خدمات حسابرسی در نگهداری حسابرس، پنجمین همایش ملی رویکردهای نوین در علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، بابل، مؤسسه علمی پژوهشی کومه علم آوران دانش.
- داودآبادی فراهانی، حدیثه. (۱۳۹۶). آنالیز پارامترهای حسابرسی با رویکرد بهبود خدمات عضو بورس اوراق بهادار تهران و مؤسسات حسابرسی، فصلنامه مطالعات اقتصاد، مدیریت مالی و حسابداری.

- Abdelrehim, Neveen, et al. 2017. Understanding risk disclosures as a function of social organisation: A neo-Durkheimian institutional theory-based study of Burmah Oil Company 1971-1976. *The British Accounting Review* January .
- Abernathy, John L., et al. 2019. The effect of general counsel prominence on the pricing of audit services. *Journal of Accounting and Public Policy*, Volume 38, Issue 1, January-February 2019, Pages 1-14
- Agustia, Dian, et al. 2020. Earnings management, business strategy, and bankruptcy risk: evidence from Indonesia. *Heliyon* February 2020.
- Ng, Hooi Yi. ۲۰۱۸. Audit seasonality and pricing of audit services: Theory and evidence from a meta-analysis. *Journal of Accounting Literature*, Volume 40, June 2018, Pages 16-28

-
- in Mexico. Government Information Quarterly, Volume 31, Supplement 1, June 2014, Pages S49-S62
  - Bebbington, J., Kirk, E.A. and Larrinaga, C. (2012). The production of normativity: A comparison of reporting regimes in Spain and the UK. Accounting, Organizations and Society, 37 (2), 78-94.
  - Botosan, C. A. (2017). Disclosure Level and the Cost of Equity Capital. The Accounting Review, 72, 323-349.
  - Brown, N. and Deegan, C. (1999). The public disclosure of environmental performance information: A dual test of media agenda setting theory and legitimacy theory. Accounting and Business Research, 29 (1), 21-41.
  - Chan, C.C. and Milne, M.J. (1999). Investor reactions to corporate environmental saints and sinners: an experimental analysis. Accounting and Business Research, 29 (4), 265-279.
  - Chen, S. and Bouvain, P. (2009). Corporate responsibility converging? A comparison of corporate responsibility reporting in the USA, UK, Australia, and Germany. Journal of Business Ethics, 87, 299-317.
  - Collins, E., Lawrence, S., Pavlovich, K. and Ryan, Ch. (2007). Business networks and the uptake of sustainability practices: the case of New Zealand. Journal of Cleaner Production, 15 (8-9), 729-740.
  - Contrafatto, M. (2014). The institutionalization of social and environmental reporting: An Italian narrative. Accounting, Organizations and Society, 39 (6), 414-432.
  - Chen, Chieh-Shuo. 2016. The effect of mandatory disclosure requirements and disclosure types of auditor fees on earnings management: Evidence from Taiwan. Asia Pacific Management Review, Volume 21, Issue 4, December 2016, Pages 181-195
  - Chen, Vincent Y. S. et al. 2019. Disclosure of fair value measurement in goodwill impairment test and audit fees. Journal of Contemporary Accounting & Economics, Volume 15, Issue 3, December 2019, Article 100160

- Dennis, Sean A. Jeremy B. Griffin, and Karla M. Zehms (2019) The Value Relevance of Managers' and Auditors' Disclosures About Material Measurement Uncertainty. *The Accounting Review*: July 2019, Vol. 94, No. 4, pp. 215-243.
- Caby, Jérôme, et al. 2020. The determinants of voluntary climate change disclosure commitment and quality in the banking industry. *Technological Forecasting and Social Change* 1 September 2020.
- Perera, Luckmika, et al. 2019. A comparison of voluntary and mandated climate change-related disclosure. *Journal of Contemporary Accounting & Economics* 8 June 2019.
- Zheng, Peipei & Chunyan Ren. 2019. Voluntary CSR disclosure, institutional environment, and independent audit demand. *China Journal of Accounting Research* 23 November 2019.
- Altayar, Mohammed Saleh. 2018. Motivations for open data adoption: An institutional theory perspective. *Government Information Quarterly* 22 September 2018.
- Frenkel, Sivan, et al. 2020. The effect of exogenous information on voluntary disclosure and market quality. *Journal of Financial Economics* 5 May 2020.
- Kamei, Kenju. 2020. Voluntary disclosure of information and cooperation in simultaneous-move economic interactions. *Journal of Economic Behavior & Organization* 12 February 2020.
- Hong, Xianpei, et al. 2021. Dilemma of quality information disclosure in technology licensing. *European Journal of Operational Research* Available online 11 February 2021.
- Liu, Xia, et al. 2021. Voluntary information disclosure with heterogeneous beliefs. *Journal of Economic Dynamics and Control* 3 February 2021.
- Xia, Dan, et al. 2020. The synergetic impact of environmental and innovation information disclosure on corporate financial performance: An empirical study based on China coal listed companies. *Technovation* 28 August 2020.

- Yang, Jun, et al. 2020. Do disclosures of selective access improve market information acquisition fairness? Evidence from company visits in China. *Journal of Corporate Finance* 23 April 2020.
- Kelton, Andrea Seaton & Norma R. Montague. 2017. The unintended consequences of uncertainty disclosures made by auditors and managers on nonprofessional investor judgments. *Accounting, Organizations and Society* (2017). <http://dx.doi.org/10.1016/j.aos.2017.10.001>
- Kelton, Andrea Seaton & Norma R. Montague. 2018. The unintended consequences of uncertainty disclosures made by auditors and managers on nonprofessional investor judgments. *Accounting, Organizations and Society*, Volume 65, February 2018, Pages 44-55
- Kim, Incheol, et al. 2020. The color of shareholders' money: Institutional shareholders' political values and corporate environmental disclosure. *Journal of Corporate Finance* 9 August 2020.
- Wang, Chun-Yang, et al. 2021. Effect of air quality on corporate environmental disclosure: The moderating role of institutional investors. *Borsa Istanbul Review* Available online 24 February 2021.